

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата педагогічних наук,
доцента кафедри соціальної педагогіки та спеціальної освіти

Базими Наталії Валентинівни

на дисертацію Якуби Лесі Станіславівни

«Індивідуально-орієнтований підхід до формування діалогічної
компетентності дошкільників з порушенням інтелектуального розвитку»,
подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 016 Спеціальна освіта
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Актуальність дослідження. Проблема формування діалогічної компетентності дошкільників з порушенням інтелектуального розвитку є надзвичайно важливою у контексті забезпечення їх соціальної інтеграції, комунікативної самостійності та освітньої адаптації. Актуальність дослідження зумовлена ситуацією, що склалася в спеціальній освіті на теперішній час і необхідністю створення сприятливих умов для розвитку та навчання кожної дитини з урахуванням її індивідуальних можливостей і потреб. Реалізація принципів корекційної психопедагогіки закріплено в нормативних документах і потребує забезпечення індивідуалізації педагогічних підходів і технологій з метою формування ключових життєвих компетентностей у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.

В умовах, що склалися в Україні на теперішній час, надання корекційно-розвивальної допомоги дітям зазначеної категорії є надзвичайно складним завданням, що вимагає пошуку нових рішень з урахуванням не лише потенціалу дитини, але й необхідності створення насамперед соціальних умов, які б мінімізували наявні бар'єри для розвитку. Актуальність теми, обраної Якубою Л.С., зумовлена потребою наукового осмислення і практичного впровадження індивідуально-орієнтованих

підходів до формування діалогічної компетентності саме в дошкільному віці – періоді найбільшої чутливості до розвитку комунікативно-мовленнєвих і соціальних навичок. Аналіз сучасних досліджень у сфері спеціальної педагогіки свідчить про те, що основна увага науковців зосереджена переважно на формуванні мовленнєвої компетентності у дітей з інтелектуальними порушеннями старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. Натомість специфіка розвитку комунікативної та мовленнєвої діяльності у дітей молодшого й середнього дошкільного віку, зокрема в період їхнього включення в освітній простір спеціальних або інклюзивних закладів дошкільної освіти чи за умов домашнього виховання, досліджена фрагментарно. Недостатньо вивченою залишається також цілісна система індивідуалізованого підходу, що поєднує цілеспрямований вплив із урахуванням потенціалу соціального середовища родини. З огляду на те, що прояви інтелектуальних порушень у дітей дошкільного віку є надзвичайно варіативними, а темпи розвитку залежать як від індивідуальних можливостей, так і від виховних умов та середовищних бар'єрів, система корекційної підтримки має бути не лише комплексною, а й індивідуально адаптованою до кожної дитини. У контексті всього зазначеного вважаємо дисертаційну працю Якуби Лесі Станіславівни **«Індивідуально-орієнтований підхід до формування діалогічної компетентності дошкільників з порушенням інтелектуального розвитку»** актуальною, спрямованою на розвиток нових методів роботи з включенням мікросередовища дошкільника з порушеннями інтелектуального розвитку.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в уточненні змісту поняття діалогічної компетентності дошкільників з порушеннями інтелектуального розвитку, створення моделі її формування, психолого-педагогічної технології, спрямованої на подолання бар'єрів та посилення фасилітації в умовах індивідуально-орієнтованого підходу, апробації зазначеної технології. Визначено компоненти компетентності, критерії й показники її сформованості, розроблено методику діагностики стану

сформованості діалогічної компетентності та інструментарій оцінювання, а також критерії оцінки рівнів бар'єрів і факторів-фасилітаторів у природньому середовищі розвитку дошкільника з порушеннями інтелектуального розвитку.

Теоретичне і практичне значення дослідження.

В контексті дослідження уточнено та змістовно розкрито поняття «діалогічна компетентність дошкільників з порушенням інтелектуального розвитку» та «індивідуально-орієнтований підхід», обґрунтовано зміст діяльності корекційного педагога щодо формування діалогічної компетентності на засадах біопсихосоціального підходу з урахуванням індивідуального потенціалу дитини та характеристик її соціального середовища. Окрім того, комплексно проаналізовано специфіку становлення діалогічної компетентності у дітей з порушенням інтелектуального розвитку та роль родинного середовища як чинника впливу на її розвиток.

Дисертанткою розроблено практичні підходи до формування діалогічної компетентності дошкільників з порушеннями інтелектуального розвитку, зокрема у сфері консультування та психолого-педагогічного супроводу батьків. Представлена модель психолого-педагогічної технології демонструє практичну значущість результатів, які можуть бути імplementовані в діяльність корекційних педагогів, фахівців ІРЦ, соціальних педагогів, логопедів, а також у процес підготовки фахівців. Уважаємо, що матеріали дисертаційної праці мають важливе практичне значення.

Ступінь обґрунтованості використаних методів, отриманих результатів і положень дисертації. Дисертаційна праця виконана на належному науково-методологічному рівні. Джерельна база дослідження становить 189 найменувань (у тому числі 28 – іноземними мовами). Вивчення нормативно-правових документів, наукових педагогічних праць вітчизняних і зарубіжних дослідників дало змогу обґрунтувати актуальність дослідження та ключові положення дослідження. У дисертації чітко визначено об'єкт і предмет дослідження, сформульовано мету та завдання,

які повністю відповідають темі та актуальним тенденціям спеціальної освіти. В процесі розв'язання поставлених завдань було використано комплекс теоретичних, емпіричних та статистичних методів дослідження. Теоретичні методи дослідження включили термінологічний аналіз поняттєво-категорійного апарату дослідження; аналіз і синтез, систематизацію наукової, методичної та довідникової літератури за тематикою дослідження; ретроспективний аналіз науково-методичних матеріалів з проблеми формування діалогічної компетентності дошкільників з порушеннями інтелектуального розвитку; здійснено порівняльний аналіз та узагальнення сучасних поглядів щодо діалогічної компетентності, використання індивідуально-орієнтованого, біопсихосоціального та функціонального підходів. У дослідженні також було обґрунтовано доцільність застосування міждисциплінарного підходу до процесу формування діалогічної компетентності, а саме необхідність комплексної психологічної, педагогічної, корекційної роботи, врахування медичних показників здоров'я дитини та соціальних умов виховання. Емпіричними методами, використаними в дослідженні стали метод психолого-педагогічного спостереження, метод аналізу відеозаписів, метод аналізу медичної, педагогічної та психологічної документації, метод анкетування, інтерв'ювання (бесіди) батьків для з'ясування рівня психолого-педагогічної компетентності з питання дослідження та визначення умов і бар'єрів у родинному середовищі, психолого-педагогічний експеримент.

У першому розділі дослідження «Теоретико-методологічні засади формування діалогічної компетентності дошкільників з порушеннями інтелектуального розвитку» представлено аналіз наукової літератури та нормативно-правових документів з питань визначення поняття «діалогічна компетентність», окреслено її зміст як складової комунікативної, мовленнєвої і соціальної компетентності дошкільника, особливостей її формування в онтогенезі. В межах теоретичного дослідження також проведено аналіз дефініції «порушення інтелектуального розвитку» в

класичному і біопсихосоціальному підході, визначено особливості становлення діалогічної компетентності дошкільників з порушеннями інтелектуального розвитку. Велику увагу приділено особливостям формування комунікативної поведінки та ролі становлення невербальної комунікації як основи для подальшого формування мовлення.

На основі аналізу теоретичних джерел визначено фактори соціального середовища як явища фасилітації або бар'єри формування діалогічної компетентності, до яких віднесені, зокрема, стан дитячо-батьківських відносин, стиль виховання у родині, здатність батьків до створення соціальної ситуації взаємодії, якості соціального середовища (повноцінного чи обмеженого), феномену батьківства, розуміння можливостей власної дитини, а також її сильних та слабких сторін.

У другому розділі дослідження розроблено методику визначення стану сформованості діалогічної компетентності дошкільника з порушеннями інтелектуального розвитку на базі Міжнародної класифікації функціонування. Було визначено компоненти діалогічної компетентності (мотиваційно-особистісний, діяльнісно-ситуативний, комунікативно-мовленнєвий, когнітивно-мисленнєвий), окреслено критерії та показники оцінювання стану сформованості діалогічної компетентності дошкільників з порушеннями інтелектуального розвитку та факторів соціального середовища. Обґрунтовано застосування методу спостереження, аналізу відозаписів, розроблено контрольні аркуші спостереження, опитувальники для батьків та підібрано конструкт тестових завдань. Також визначено рівні сформованості діалогічної компетентності та наявності фасилітації чи бар'єрів у мікросередовищі дитини відповідно до критеріїв МКФ-ДП. Система оцінювання, розроблена в межах дослідження, ґрунтується на міждисциплінарному функціональному підході, що дозволяє максимально адаптувати процес корекційного супроводу до індивідуальних потреб дитини, активізувати участь родини та підвищити рівень психолого-педагогічної обізнаності батьків. Також представлено результати апробації

методики визначення стану сформованості діалогічної компетентності, фасилітації і бар'єрів для її формування.

У третьому розділі представлено розроблену психолого-педагогічну технологію формування діалогічної компетентності дошкільників з порушеннями інтелектуального розвитку та результати її апробації. У дослідженні здійснено розробка моделі освітньо-консультативної психолого-педагогічної технології подолання бар'єрів та посилення фасилітації, визначено її зміст, окреслено етапність її впровадження під час корекційно-розвивальної роботи з дитиною із залученням батьків, окреслено загальні положення та методи проведення міждисциплінарної консультативно-просвітницької роботи з батьками. Особливу увагу в проведенні такої роботи присвячено використанню методів педагогічного коучинга, кейс-методу, методам психологічного консультування та підтримки партнерської взаємодії. Технологія спрямована на нейтралізацію (або зменшення впливу) чинників, що перешкоджають формуванню діалогічної компетентності, та реалізується через партнерську взаємодію між фахівцями й родиною дитини.

В процесі аналізу і узагальнення результатів дослідження констатовано ефективність застосування зазначеної технології на базі виявлених позитивних змін в стані сформованості компонентів діалогічної компетентності дошкільників, а також посилення фасилітації та зниження рівня бар'єрів для її формування у родинному середовищі.

Дисертація має чітку логіку викладу, побудована відповідно до вимог щодо оформлення кваліфікаційних наукових робіт. Висновки до кожного розділу є змістовними, обґрунтованими, відповідають меті й завданням дослідження. Статистична обробка результатів виконана коректно.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. Основні наукові положення та результати дисертаційної праці опубліковано в 17 наукових і науково-методичних працях (із них – 15 одноосібні): 3 статі у фахових виданнях України, 2 – в інших виданнях, 12 – тези доповідей у збірниках матеріалів

наукових і науково-практичних конференцій різного рівня (міжнародних і всеукраїнських).

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності.

Порушень академічної доброчесності в дисертаційній праці Якуби Лесі Станіславівни не виявлено. У роботі дотримано етичні принципи й правила, визначені в Законі України «Про освіту».

Дискусійні положення та зауваження.

1. У межах теоретичного аналізу варто було б глибше представити порівняльний аналіз сучасних міжнародних моделей підтримки комунікативного розвитку в дітей з інтелектуальними порушеннями.

2. Обґрунтування вибору саме родинного середовища як ключового простору впливу на діалогічну компетентність потребує більш глибокої психосоціальної аргументації, зокрема безпосереднього включення у поле дослідження, окрім батьків, інших членів родини.

3. Подана модель технології є теоретично виваженою, проте її складові (технологічна, організаційна, методологічна) залишаються описаними переважно у загальних рисах. Було б доцільно включити приклади практичної реалізації – кейси, ситуації, результати виконання завдань.

Наголошуємо на тому, що висловлені зауваження жодним чином не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої роботи та мають рекомендований характер. У цілому дисертаційне дослідження Якуби Лесі Станіславівни є завершеним самостійним науковим дослідженням. Отримані результати у цілому є суттєвими для подальших досліджень у представленому напрямі, що засвідчує високий рівень підготовки автора.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Якуби Лесі Станіславівни «Індивідуально-орієнтований підхід до формування діалогічної компетентності дошкільників з порушенням інтелектуального розвитку» є завершеним самостійним науковим дослідженням, має наукову новизну, практичну значущість, відповідає вимогам постанови КМУ № 44 від 12 січня 2022 р. «Про затвердження порядку присудження ступеня доктора філософії

та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» зі змінами від 03.05.2024 та наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» зі змінами від 31.05.2019, а її авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 016 – Спеціальна освіта галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

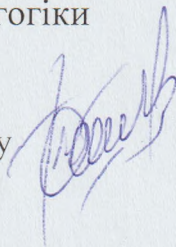
Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук,

доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки

та спеціальної освіти

Запорізького національного університету

Наталія БАЗИМА

Згідно з вимогами Н. Базими:

*Директор
кафедри, адміністратор
редакції*

